

Utsatthet hos barn och vuxna

– några initiativ från regeringen

Maria Larsson

I artikeln framför författaren fyra åtgärder som regeringen tagit initiativ till. De som beskrivs är stödgrupper för barn till missbrukare, fyra strategiska mål för att påverka hemlösheten i Sverige, bättre föräldrastöd samt barns rätt i utsatta situationer.

Maria Larsson är äldre- och folkhälsominister och förste vice ordförande för Kristdemokraterna.

Kontakt:

Inledning

Jag vill tacka för möjligheten att komma hit och tala under er konferens. Det är en spännande konstellation att samla forskare, vårdpersonal och frivilligorganisationer till gemensam konferens. Sådana samlingar kan förändra i den verkliga vardagen för barn som far illa, för missbrukare, för hemlösa, för äldre ensamma. Att ta aktuell kunskap och evidensbaserade metoder till hjälp är grunden för att vårdpersonal ska kunna göra ett effektivt och bra jobb och i samverkan med frivilligorganisationer förmeras insatserna. En spännande och modig konstellation.

Temat om hälsa och utsatthet är väl valt. Också från regeringens sida för-

söker vi skjuta på utvecklingen med att ny kunskap ska tas tillvara och implementeras i det sociala arbetet.

Nyligen har regeringen tillsatt en särskild utredning om kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten. Kerstin Wigzell är utredare. Frågan hon fått att besvara är hur de statliga resurser som idag avsätts till socialtjänstens verksamhetsområde på bästa sätt kan bidra till att stödja kunskapsutvecklingen.

Hon ska också analysera och lämna förslag på åtgärder som främjar att ny kunskap tas fram och hur ny kunskap kan spridas och tillämpas i praktiken. Utredaren ska vara klar redan till 1 mars 2008.

När det gäller socialförsäkringarna vet vi ganska mycket och har en bra kunskapsutveckling. För hälso- och sjukvården vet vi också ganska mycket, men om den kommunala, sociala verksamheten vet vi väldigt lite.

Det vi ser vid enstaka nedslag är att det är stora skillnader. Hur kommer det sig att en hemtjänstinsats är sju gånger dyrare i den dyraste kommunen än i den billigaste kommunen? Och i fallet med den dyraste hemtjänsten hade man bara en medioker kvalitet trots den höga prislappen.

Regeringen har inriktningen att såväl det sociala arbetet inkluderande äldreomsorgen ska genomsyras mer av öppna jämförelser, kunskapsfokus, utvärderingar av etablerade arbetssätt och kvalitetskriterier.

Därför har vi uppdragit åt Socialstyrelsen att arbeta fram kvalitetskriterier där vi börjar mäta på samma sätt återkommande i alla kommuner – och med en skyldighet för kommunerna att lämna uppgifter. Vi börjar med äldreomsorgen men därefter följer hela det sociala området. Det här kommer att åstadkomma rabalder – det vet vi att varje ranking gör. Kriterierna kommer att diskuteras. Och låt mig säga det – det kommer inte att vara det optimala systemet som sätts från början. Men vi måste börja någonstans.

Jag är övertygad att det här är en viktig åtgärd för såväl kvalitetsutveckling som effektivitetsutveckling. Kommunerna behöver lära av varandra. Goda exempel behöver spridas.

Barn till missbrukare

Det sätt som ni samarbetar på här – att använda forskarvärldens kunskap i professionen och i samarbete med frivilligorganisationer - har vi också i regeringskansliet i vårt förbättringsarbete. Jag vill gärna belysa det med några exempel.

I måndags höll vi en omfattande nationell samling med 7.000 deltagare – med konferenser i alla län i Sverige – om barn till missbrukare. En viktig fråga där var vad kommunerna kan göra för att erbjuda fler barn stödgrupper. Fyra av tio kommuner saknar stödgrupper.

Det har ju visat sig att de här barnen ofta bär på en stor skuld och skam. De behöver se att de inte är ensamma. Och att familjesituationen med en psykiskt sjuk mamma eller en pappa som dricker - inte är deras fel.

Ersta Vändpunkten har drivit olika stödgrupper under ca 20 års tid.

Och har lång erfarenhet också av att kompetensutveckla och utbilda personal. Frivilliga organisationer har ofta tagit ett stort ansvar för den här typen av dolda eller glömda problem.

Men även här behövs metodutveckling och forskning. Jag kommer att ge Institutet för Metoder i Socialt arbete (IMS) i uppdrag att ta fram en Handbok. För alla som arbetar med dessa barn, IMS ska också stödja kunskapsutveckling och utvärdera arbetsmetoder. Det kan göra att förskolepersonal som möter barnen varje dag vågar fråga. Och skolan ska hitta samarbetsformer med socialtjänst och Polis med flera. Kunskap – forskarvärlden – professionen – frivilligorganisationerna.

Hemlöshet – fyra åtgärder

Ett annat exempel på detta är arbetet mot hemlöshet. För första gången finns en strategi mot hemlöshet – jag la den som ett av de första förslagen i min statsrådsroll och det kändes väldigt angeläget.

När man talar om hemlöshet är det viktigt att säga att det handlar om en situation, inte en person. Hemlöshet får aldrig betraktas som ett tillstånd av permanent karaktär – det finns lösningar. Hemlösheten har ju däremot delvis ändrat karaktär. Fler är hemlösa än någonsin – 18 000 personer. Idag är 25 procent av de hemlösa kvinnor. 40 procent av de hemlösa har barn under 18 år.

Grunden för att hitta lösningarna är samarbete. Kunskap om vad som är fungerande metoder och många som samverkar för att sätta de metoderna i sjön. När man arbetar med hemlöshet behövs åtgärder på både kort sikt och på lång sikt.

Vi har lagt fast fyra mål i strategin: Det första är att alla ska vara garanterade tak över huvudet och erbjudas samordnade insatser utifrån individuella behov. Här gör de frivilliga organisationerna ovärderliga insatser. De har kunnande och engagemang och de gör det med respekt för individen.

Stadsmissionen uttrycker det fint i sitt uppdrag: ”För att skapa ett gott möte behövs en anda av nyfikenhet, mod att ifrågasätta, tid att lyssna, utållighet, humor, hopp och tro på människans förmåga.”

Det andra målet handlar om att förebygga att människor i olika speciella grupper blir hemlösa. Det handlar om de som idag är inskrivna på kriminal-

vårdsanstalt, behandlingshem, stödboende eller HVB-hem.

Socialstyrelsens kartläggning 2005 visar att det är 8 400 personer som inte har bostad ordnad inför utskrivningen eller utflyttningen 2 000 personer av dessa skulle skrivas ut inom tre månader. Det motiverar den översyn av missbrukarvården som vi gjort. Och det utgör ett starkt stöd för att fortsätta arbetet med personliga ombud – gärna i samarbete med frivilligorganisationerna.

Mål tre handlar om att inträde på den ordinarie bostadsmarknaden ska underlättas. Många har fastnat i sk boendetrappor. Socialstyrelsen har tagit fram en kunskapsöversikt över olika boendelösningar med syftet att finna de mest verksamma metoderna. Institutet för utveckling av metoder i Socialt arbete IMS har kartlagt kunskapsläget utifrån ett vetenskapligt perspektiv. Återigen kunskap måste förenas med profession och frivilligorganisation.

Det fjärde målet i strategin handlar om barn. Målet är att antalet vräkningar ska minska och att inga barn ska vräkas. En utredning från 2005 uppskattade att ca 1.000 barn drabbas av vräkning varje år. Jag tycker det är förfärligt att barn ställs på gatan utan bostad. Det ska inte hända.

Ett intressant lokalt projekt pågår i Norrköping. Där får socialnämnden ett meddelande från hyresvärden när hyresavtalet för en familj sägs upp. Så ska ju alltid ske från hyresvärden. Socialtjänsten hjälper till att reglera hyresskulden. Därför söker socialtjänsten aktivt upp de hushåll som har fått betalningsförelägganden och inleder

ett förebyggande arbete.

Socialstyrelsen har också fått i uppdrag att ta fram en vägledning för kommunerna i arbetet för att förebygga vräkning. Också här är samarbete mellan många ett nyckelord.

Hemlöshetsstrategin omfattar samarbete mellan ett tiotal myndigheter och ett antal andra aktörer däribland frivilliga- och brukarorganisationer liksom forskare. Att sprida kunskap och att implementera olika metoder är en viktig del i det här arbetet. Totalt har regeringen avsatt 66 miljoner kr för 2007 och 2008.

Föräldrastöd

Vi uppehåller oss ofta för mycket kring vad som skapar ohälsa. Det är dags för ett tankeskifte där vi börjar fundera på vad det är som skapar hälsa? Vad det är som minskar utsatthet? Hur kan ett effektivt förebyggande hälsoarbete utformas? Vilka faktorer behöver finnas i uppväxten för att man ska må bra under sin barndom och som vuxen?

Relationen till föräldrarna är det som betyder mest för ett barns hälsa.

Det finns starkt vetenskapligt belegg, mer än 100 högkvalitativa studier, för att föräldrastöd förebygger psykisk och fysisk ohälsa bland barn.

I Finland startade en studie i mitten av 1970-talet där föräldrar slumpvis fördelades i två grupper. Det handlar om ett stort undersökningsmaterial under lång tid. Den ena gruppen fick individuell rådgivning i hemmet en gång i månaden under barnets fem första år av en person med särskild utbildning i barn- och föräldrakunskap. Den andra gruppen hade en-

bart tillgång till reguljär verksamhet. Resultatet av studien visar att där föräldrar fick rådgivning halverades förekomsten av psykiska besvär. Effekter påvisades både för inåtvända problem, depression, ångest samt för utagerande problem.

Ändå har så lite åtgärder vidtagits politiskt för att använda den kunskapen. Det fungerar bra under graviditeten och under barnets första år. MVC och BVC har viktiga uppgifter. Men sedan – hur gör man med en tvååring som river ner allt? Hur hanterar man femårstrotset? Hur bygger man skyddsfaktorer så att ens tonåring inte hamnar i drogmissbruk?

Föräldrar förväntas klara livets svåraste uppgift på egen hand. Många är nyflyttade, till ny ort eller till och med till nytt hemland. Många saknar nätverk till stöd och hjälp.

I regeringsförklaringen skriver vi därför att föräldrastöd skall erbjudas kontinuerligt under barnets hela uppväxt. Och det finns mycket att göra. Familjecentraler med Öppen förskola erbjuder ofta nätverksbyggande. Föräldrar som går samman för att ta stöd av varandra kan åstadkomma en fantastisk kraft och normbildning också för tonåringar.

Det finns intressanta erfarenheter från Örebro universitet. Där har man visat att en föräldragrupp som i skolan får information gör att alkoholdebatten skjuts upp. Och att kriminaliteten blir lägre i ungdomsåren. Man skapar gemensam norm som blir väldigt genomslagskraftig till gagn för en säker och trygg uppväxt.

Barnens rätt

En annan hjärtfråga för mig är att barn i utsatt situation alltid måste ha rätt till information, rätt att få komma till tals och få sin vilja dokumenterad. Vi har nyligen fått rysansvärd läsning om hur barnhemsbarn kunde behandlas förr. Jag lämnade en proposition till Riksdagen före sommaren ”Den sociala barn- och ungdomsvården”.

Där finns bl a förslaget att förstärka rätten för barn och unga som har kontakt med socialtjänsten att få veta vad som händer. Det finns redan idag allmänna skrivningar i socialtjänstlagen, men de förtydligas och barns rätt skrivs också in i LVU.

De unga ska ha rätt att vara delaktiga i det som pågår och planeras. Det ska också tydligt dokumenteras att barnet har fått information. Och barnets egen inställning ska dokumenteras.

Vi skriver just nu också på direktiv till en särskild barnskyddslag. Det handlar om att se över om samtliga bestämmelser i SoL och LVU som rör barn och unga ska sammanföras till en särskild lag till skydd för barn och unga. Här vill vi också titta på möjligheten att täppa till det glapp som idag finns mellan SOL och LVU. Det handlar om att se om stöd kan erbjudas barn och unga utan föräldrars medgivande utan att man för den skulle måste göra ett omhändertagande enligt LVU. Vid missbruk eller psykisk sjukdom händer det att föräldrar nekar barn insatser de har behov av. Det finns anledning att se om vi kan stärka barns rätt här.

Den 1 januari 2008 får vi en ny lag som berör barn som avlidit till följd

av brott. Den s k lex Bobby. Då kan vi göra systematiska utredningar av vissa fall där barn utsatts för brott. För att lyckas i arbetet med att förbättra barns skydd måste det finnas system som kan bidra till en långsiktig kunskapsuppbyggnad kring behandlingsmetoder och hjälpinsatser.

Forskning – professionens arbete inom såväl vård som socialtjänst – frivilligorganisationer och politik – vi måste arbeta hand i hand – eller arm i arm för att det ska ge resultat för barn som far illa, för den som är hemlös, för den som lever i missbruk.